

МЕЖДУКУЛТУРНИ РАЗЛИЧИЯ В ЧУЖДООЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ

Ваня Иванова, Кирина Бойкова, Деница Шаркова

Резюме. През последните десетилетия чрез средствата за масова информация и новите комуникационни технологии контактите в реално време между хора от всички части на света водят към интегрирането им в една общност. В големите градове по света живеят мултикултурни общности и все по-достъпният международен транспорт улеснява придвижването на хора от една държава в друга, в резултат от което нараства необходимостта от межкултурно общуване.

В днешно време се очаква компетентност по отношение на междупersonностните межкултурни контакти в сферата на бизнеса, образованието и личния живот. Сред десетте умения, които са най-желани от работодателите в ИТ сектора, се нареждат именно уменията за комуникация, работа в екип, адаптивност, креативност и владенето на чужд език.

Задачата, която си поставяме в настоящата статия, е обосновка и подготовка на проучване, което може да ни помогне да разберем по-добре как се съхраняват и съотнасят културните ценности в рамките на интеркултурните взаимодействия и как културните различия рефлектират върху междупersonностните комуникации.

За изпълнение на поставената задача е необходимо да се направи изследване сред представители на различни националности, което включва определяне на стереотипи за отделните култури, събиране на идиоматични изрази, пословици и поговорки, свързани с описаните стереотипи, събиране на примери за интеркултурни „критични инциденти“, подготовка и провеждане на анкети и интервюта за опознаване на нуждите и затрудненията на чуждестранните студенти в България и извеждане на изводи под формата на полезни съвети и препоръки за улесняване на учащите в межкултурна среда.

Предвиденото проучване е насочено основно към студентите във висшите училища в България и има за цел от една страна приобщаване на чуждестранните студенти към нашата страна и култура с цел успешно провеждане и завършване на обучението им и интегрирането им в обществото за реализиране на бъдещата им кариера, а от друга страна запознаване на българските студенти с различните култури, осъзнаване и разбиране на културните различия, насърчаване на толерантност към разнообразието, по-добра комуникация и съвместна работа с представители на другите страни и не на последно място осигуряване на възможност на всички студенти да изграждат, упражняват и подобряват чуждоезиковите си умения чрез провеждане на разнообразни съвместни дейности с носители на чужди за тях култури.

Ключови думи: межкултурни различия, чуждоезиково обучение, стереотипи, предразсъдъци, информационни технологии

1. Въведение

За да се проучат проблемите на интеркултурната комуникация, е необходимо да се разгледат въпросите за връзката между култура и комуникация в социалните групи и съотнасянето на културните ценности в рамките на интеркултурните взаимодействия.

От многобройните определения за култура можем да споменем това на Адам Купър от 1994 г. – „Културата е усвоено, приспособимо, символно поведение, основано на пълноценен език, свързано с техническа изобретателност; комплекс от умения, който на свой ред се основава на способност да се организират отношения на размяна между общностите“. Комуникацията представлява процес на взаимодействие или интеракция най-малко между двама души, чрез което си споделят информация и тя винаги е семиотична (т.е. използва знаци). През последните десетилетия чрез средствата за масова комуникация и новите комуникативни технологии контактите в реално време между хората във всяко кътче на земята довеждат до интегрирането им в една общност, поради което нараства необходимостта от междуличностни межкултурни контакти.

Културните различия в комуникацията влияят не само върху постигането на професионален и индивидуален успех, но и върху личното удовлетворение на всички, тъй като за всеки човек е важно да знае, че с течение на времето неговата реализация и успех ще зависят до голяма степен от способността му

да комуникира компетентно с хора от други култури (клиенти, потребители, бизнес партньори, колеги и т.н.).

За да можем да разберем по-добре как културните различия рефлектират върху междуличностните комуникации, както и по-ефективно и успешно да преодоляваме възможните негативи в подобни случаи, е необходимо да се проучат основните проявления на културни различия, за да се съставят практически препоръки относно необходимите знания и умения за справяне с проблеми, породени от интеркултурна комуникация.

За целта сме си поставили за задача да проведем изследване сред представители на различни националности, което включва определяне на стереотипи за отделните култури, събиране на идиоматични изрази, пословици и поговорки, свързани с описаните стереотипи, събиране на примери за интеркултурни „критични инциденти“, подготовка и провеждане на анкети и интервюта за опознаване на нуждите и затрудненията на чуждестранните студенти и извеждане на изводи под формата на полезни съвети и препоръки за улесняване на учащите в межкултурна среда.

2. Традиционни етнопредстави за различните европейски култури, стереотипи и предразсъдъци

Стереотипите са представи и мнения, които са широко споделяни от дадено население и се формират от обобщаване, често твърде опростено, на един или повече отличителни белези на дадена група. Те могат да бъдат както позитивни и неутрални, така и негативни. Макар че могат да бъдат полезни, стереотипите започват да нанасят вреда, когато се налагат безрезервно за отделни хора и се използват като мотив за по-различно отношение и поведение. Стереотипите са обобщения и няма как да бъдат верни за всеки отделен случай.

Предразсъдъкът е вид стереотип, който съдържа оценка или преценка. Например твърдението „жените не са добри в компютърните игри“ изглежда като констатация на факт, но всъщност е отсъждане относно техническите възможности на жените. Дори когато стереотипите или предразсъдъците изглеждат позитивни, те почти винаги имат и негативна страна. Те са удобна алтернатива на собственото мнение, когато не познаваме някого или нещо и правим предположения по това, което си мислим, че знаем. Предразсъдъците ни дават възможност да категоризираме групи и да обобщаваме преценката си за всяка от тях и позволяват всеки индивид или група да бъдат включвани или изключвани на тази основа.

Според стереотипите, основните характеристики на някои от националностите са следните [1]:

Шотландец – стиснат

Ирландец – гневлив

Циганин – скитник

Евреин – който много се пазари; стиснат

Турчин (архаично) – жесток или тираничен

Американец – шумен

Германец – трудолюбив, и др.

3. Идиоматични изрази, пословици и поговорки, свързани с описаните стереотипи

Идиомът е вид устойчиво словосъчетание, чието цялостно значение не е изградено от значенията на съставлящите го думи. Идиоматичните изрази са свойствени за всеки език и не могат да се преведат буквално на други езици. Характерна за идиомите е специфичната им устойчивост на определено езиково ниво. Замяната на някоя дума от словосъчетанието с друга, дори и синонимна, промяната в словоредата в рамките на идиоматичния израз, дори промяната на граматичната форма на някоя от съставлящите идиома единици, може да разруши идиоматичното значение на израза. Например, за да бъде идиом, не е възможно да се замени съществителното име *трън* в израза „от трън, та на глог“ със синонимна дума (*бодил*).

Пословицата е литературен фолклорен жанр, в който народната мъдрост е събрана в едно-единствено изречение. Тя съдържа важен и всеизвестен факт, получен от житейски опит и станал популярен. Пословиците могат да представляват интересни наблюдения, етични правила и съвети или песимистични коментари за живота, например *Ако го боли, както го мързи, отдавна да е умрял, Болен здрав носи, Всичко е добре, когато завършива добре* и др.

Поговорката е обикновено устойчиво кратко изречение, понякога само фраза, което се явява като извод от единично наблюдение върху живота, като например *насадил го на пачи яйца, пратил го за зелен хайвер* и др.

Ето някои примери за идиоматични изрази, свързани с различните националности [1]: *go Dutch* (поделяме си разноските), *Dutch uncle* (човек, който напътства или увещава строго и грубо), *take a French leave* (тръгвам си, без да се сбогувам), *pardon/excuse my French* (извинете непристойния ми език), *get one's Irish up* (разгневявам се) и др.

Интересно е да се отбележи, че някои идиоматични изрази със сходно значение се използват в различните езици с различни националности, например изразът в българския език „сякаш ми говорят на китайски“ (бързо говорене, неразбираема терминология, много непознати думи, твърде висок стил или говорят ми неразбираемо, несвързано, объркано) има същото съответствие в италианския език, но на италиански със същото значение се използват и изрази, които означават буквално „говори ми на турски“ (parlare turco), „говори ми на немски“ (parlare tedesco) и „говори ми на гръцки“ (parlare greco). Сходният идиоматичен израз на английски език е свързан с гръцкия (It's all Greek to me). Друг израз е „да постъпиш като португалец“ (fare il portoghese) – казва се за човек, който успява да се вмъкне на някакво представление или да се възползва от друга обществена услуга, без да си е заплатил билета. В България най-често хората, които са стиснати или се опитват да получат нещо безплатно, биват наричани „евреи“ или „цигани“.

4. Интеркултурни „критични инциденти“

Терминът критичен инцидент се отнася до ситуация на комуникация, която се счита за проблематична, объркваща или дори забавна от участниците, като участникът може да бъде и само един. Обикновено критичните инциденти включват примери за събития с противопоставяне на различни култури или ситуации, в които се наблюдава неочаквано поведение. Събирането на примери за интеркултурни „критични инциденти“ има за цел по-добро разбиране на културните особености и очаквания на участниците в общуването. Много критични инциденти например се базират на различията в значението на кимането и поклащането на главата за „да“ и „не“ в България и другите държави. При събирането на критични инциденти обикновено се добавят обяснения с информация за причината за недоразуменията и се правят предложения за справяне с възникналия проблем.

5. Подготовка и провеждане на анкети и интервюта за опознаване на нуждите и затрудненията на чуждестранните студенти

В анкетите и интервюта се предвижда да се обсъдят и да бъдат включени разнообразни теми от различни аспекти от живота, например въпроси за бита на участниците, религия, обичаи, традиции, затруднения в комуникацията, отношение към работата и ученето на нови неща, към заобикалящия ни свят, екологията и т.н. За анкетите се предвижда да се използва един от най-широко разпространените подходи за степенуване на

отговорите при проучвания – „ликъртова скала“, който дава възможност да бъде събрана по-прецизна и по-лична информация от респондентите, а именно – различни степени на отношение и мнение, на съгласие или несъгласие с формулирания въпрос, използвайки симетрична скала, която регистрира различния интензитет на отношението на анкетираните към въпроса. По време на реалното провеждане на интервютата е важно интервюиращите не само да записват получените отговори, но и да наблюдават и анализират невербалната комуникация по време на интервютата.

Невербалната комуникация е процесът, в който хората чрез разменени телесно-пластични сигнали (неустни) и конкретно организиране на пространството осъществяват връзка помежду си, предават си сведения, чувства и мисли, или казано накратко – общуват и се разбират без думи, само с помощта на знаците и фигурите [3]. В. Райнов отбелязва десет основни невербални сигнали, които се предпочитат в комплексните изследвания:

1. Телесен контакт.
2. Отстояние (в близост или на разстояние от група хора или отделни лица).
3. Ориентация на поглед, телесна позиция).
4. Поява (индивидуални качества – дрехи, физика, прическа).
5. Поза (характерна за отделни раси, социални групи, религии, професионални сдружения).
6. Движения на главата (например специфичното кимане с глава на българина).
7. Фациална експресия.
8. Жест на ръцете, главата, тялото.
9. Поглед (например срещането на погледите по време на разговор, което понякога достига до 75 % от общото време на диалога).
10. Невербални елементи на говора – емоционалното ниво на речта, паралингвистичните или прозодичните елементи [2].

6. Полезни съвети и препоръки за улесняване на учащите в межкултурна среда

След обобщаване и систематизиране на получените данни от събраните фразеологични единици, свързани с описаните стереотипи, критичните инциденти, анкетите и интервютата, сме предвидили да подготвим брошури с полезни съвети и препоръки за международните студенти, които се обучават във Факултета по математика и информатика на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Материалите ще включват както по-обща справочна информация като например как да се потърси спешна медицинска помощ или

съдействие от страна на полиция и др., така и конкретни сведения за обучението във ФМИ.

7. Заключение

В заключение може да се каже, че макар и предвиденото изследване да е насочено предимно към студентите в ПУ „Паисий Хилендарски“, то представлява интерес за по-широка аудитория, предвид културния обмен при пътувания, миграция и съжителство на хора от различни националности. Чрез него се надяваме да бъдем полезни не само за обучаемите във висшите училища в България и в чужбина, но и за обикновените граждани – от една страна за обогатяване на знанията им и култивиране на положително отношение и толерантност към чуждите култури, а от друга за придобиване на културно съзнание към реалността, в която живеем.

Благодарности

Настоящата статия е подкрепена от Проект ФП17-ФМИ-008.

Литература

- [1] Popovic, P., National Stereotypes in Teaching English as a Foreign Language, 2004, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.852.7505&rep=rep1&type=pdf>
- [2] Райнов, В., *Символното поведение на човека*, 1993
- [3] Стойков, Л., Невербална комуникация, http://www.lstoykov.fashion.bg/lstoykov/book_comunic_2_3.htm

Факултет по математика и информатика
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
бул. „България“ № 236,
Пловдив 4003, България
Имейли: vantod@abv.bg, kirina.boykova@gmail.com, d.charkova@gmail.com

INTERCULTURAL DIFFERENCES IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Vanya Ivanova, Kirina Boykova, Denitza Charkova

Abstract. This article lays the foundations of a future study of representatives of different nationalities, which includes defining stereotypes for individual cultures, collecting idiomatic expressions and proverbs related to the stereotypes described, collecting examples of intercultural "critical incidents", preparing and conducting surveys and interviews to explore the needs and difficulties of foreign students adapting to a new country with a different culture, and drawing conclusions in the form of useful advice and recommendations to facilitate learners in an intercultural environment.